

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV ÖST RAPPORT 2007:25
ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING

Husgrunder och stenpackningar i Östra Husby

RAÄ 411, bytomt, Oby, Husby-Berga 5:3 m fl
Östra Husby socken
Norrköpings kommun
Östergötland

Dnr 422-712-2006

Anders Kraft

UV ÖST RAPPORT 2007:25

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING

Husgrunder och stenpackningar i Östra Husby

RAÄ 411, bytomt, Oby, Husby-Berga 5:3 m fl

Östra Husby socken

Norrköpings kommun

Östergötland

Dnr 422-712-2006

Anders Kraft

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 013-24 47 00

Fax 013-10 13 24

uvost@raa.se

www.raa.se/uv

Produktion/grafisk form Britt Lundberg

Grafik Lars Östlin

Utskrift UV Öst, Linköping 2007

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3.

© 2007 Riksantikvarieämbetet

UV Öst, Rapport 2007:25

ISSN 1404-0875

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Syfte och metod	7
Resultat och sammanfattande diskussion	7
Referenser	9
Övriga referenser	9
Administrativa uppgifter	9

Fig 1. Karta över Östergötland med platsen för undersökningsområdet i Östra Husby markerat.

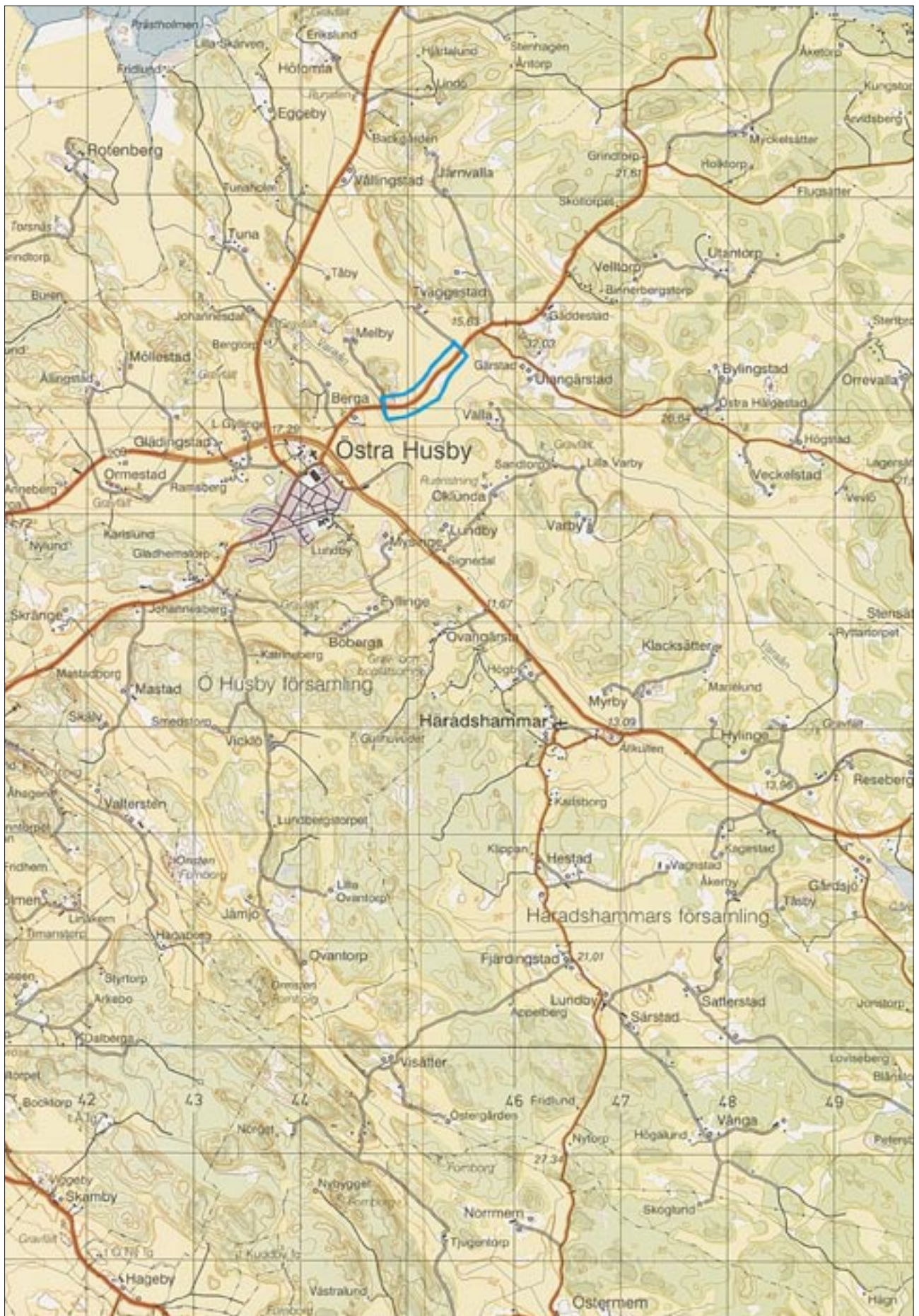

Fig 2. Topografiska kartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:50 000.

Arkeologisk förundersökning

Husgrunder och stenpackningar i Östra Husby

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Öst, utförde under september månad 2006, en arkeologisk förundersökning mellan Tväggestad och Berga vid fastigheterna Husby-Berga 5:3, Tväggestad 5:1, 6:1 m fl i Östra Husby socken, Norrköpings kommun, Östergötland. Anledningen är att Vattenfall bygger om elnätet i området genom förläggning av ny jordkabel, sträckan Östra Husby-Mauritzberg. Arbetsföretaget kom att beröra ett antal fasta fornlämningar, RAÄ 411:1–3. Undersökningen utfördes i form av antikvarisk kontroll längs valda delar av sträckan genom sökschaktsgrävning i kabelns förlängning. Ansvarig för fält- och rapportarbetet var Anders Kraft. Vid undersökningen påträffades två stenpackningar som tolkades utgöra rester av en husgrund och en stenlagd väg eller yta tillhörande RAÄ 411:2, Oby gamla bytomt. Inga fynd framkom vid anläggningarna.

Bakgrund

Vattenfall Service Syd AB arbetar på uppdrag av Eon med ombyggnad av elnätet mellan Östra Husby och Mauritzberg i Östra Husby socken, Norrköpings kommun, Östergötland. Arbetet omfattade en sträcka om totalt 13 kilometer. I arbetsmomentet ingick byte av befintlig högspänningsledning till förläggning av ny jordkabel, luftledning kom till viss del att rivas. Enligt beslut från Länsstyrelsen i Östergötland utförde Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Öst, en arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll i samband med arbetsföretaget. Den del av området som senare kom att väljas ut för antikvarisk kontroll (se Syfte och metod) revideringsinventerades 1990 (FMIS) och då noterades både från äldre lantmäteriakter och observationer i fält en gammal bytomt, vars begränsning rapporterades in till fornlämningsregistret (RAÄ 411:2). Östergötlands Länsmuseum utförde 2004 och 2005 förundersökningar i området av bland annat RAÄ 411:2 i samband med dragning av vattenledning som berörde den östra kanten av fornlämningen (Räf 2005). Vid undersökningen påträffades boplatzlämningar i form av stolphål och härdar. Kol från en härd ¹⁴C-daterades till 640–688 e Kr, d v s vendeltid, vilket visar att den medeltida bytomten har sina rötter eller sin föregångare i yngre järnålder. Aktuell undersökning berörde den nordvästra kanten av fornlämningens preliminära avgränsning.

Topografi och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet är beläget på Vikbolandet söder om Bråviken. Området kännetecknas av ett flackt uppodlat landskap med markant uppskjutande höjder. Dominerande jordarter är lera och finmo på slättbygden, kalt berg med tunnare jordtäckte på höjdområdena och isälvs-sediment på enstaka områden. Området är mycket rikt på förhistoriska lämningar, till exempel fornborgar, gravar, gravfält, stensträngar och boplatser. Arbetsföretaget passerade ett flertal registrerade fornlämningar, exempelvis RAÄ 47, 149, 319, 411, 415 m fl som bland annat utgör gravar, en medeltida bytomt, fossila åkrar och en milstolpe. Det stora antalet registrerade fornlämningar med synlig markering ovan mark indikerar att det sannolikt även finns en stor mängd dolda fornlämningar. Så var fallet med marken i den östra delen av RAÄ 411:2, vilken visade sig dölja stolphål och härdar.

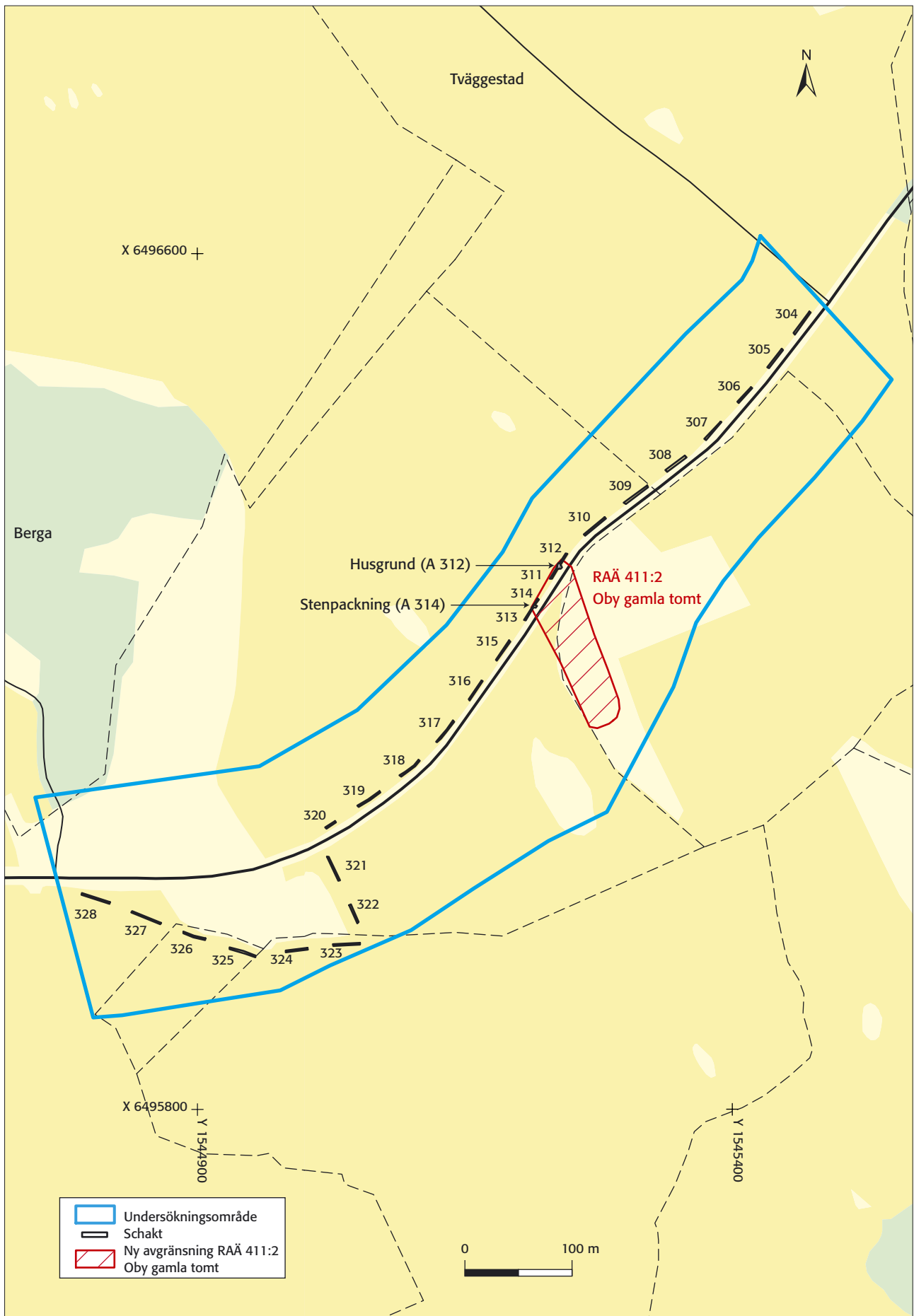

Fig 3. Schakt och anläggningsplan, undersökningsområde, samt ny begränsning för RAÄ 411, Oby gamla bytomt. Skala 1:5000.

Arbetsområdet berörde även ett antal skyddsvärda kulturmiljöer; Norrköping nr 102, *Utangärstad–Sandstorp*, vilket utgörs av Varaåns uppodlade dalgång med rikligt med fornlämningar. Kännetecknande är de många små gravfälten, vilka härrör från i huvudsak yngre järnålder. Norrköping nr 103, *Östra Husby kyrkomiljö*, bestående av en kyrkby med kyrka från 1800-talets början, samt prästgård med flyglar, magasin och tiondebod. Riksintresset för kulturmiljövården E94, *Östra Husby–Häradshammar*. Riksintresset utgörs av ett representativt odlingslandskap med relativt opåverkad markanvändning, blandad bebyggelse samt hag- och betesmarker. Fornlämningsbeståndet är från bronsålder och framåt med skärvstenshögar, stensträngssystem och gravfält. Även Östra Husbys och Häradshammars kyrkbyar med kyrkobyggnader från 1800-talet, prästgård och skolhus, utgör del av riksintresset.

Mauritzbergs herrgård utgör statligt byggnadsminne, E11, men kom inte att beröras av arbetet.

Syfte och metod

Syftet var att om möjligt undvika att fornlämning kom att skadas och om detta ej var möjligt, dokumentera och undersöka den. Förundersökningen innebar inledningsvis en besiktning av berört område, samt en översiktlig kart- och arkivgenomgång. Utifrån detta resultat valdes vissa platser ut som bedömdes vara motiverade för antikvarisk kontroll. Resultatet blev att området Tväggestad-Berga (se fig 3), en sträcka på omkring en kilometer, valdes ut för sökschaktning i samband med arbetsföretaget. Kabeln var tänkt att förläggas så nära diket som möjligt vid befintlig landsväg. Sökschaktningen innebar att matjordstäckets avlägsnades ned till orörd marknivå med hjälp av grävmaskin. Den underliggande marknivån rensades vid behov med hackor. Schakt och anläggningar mättes in digitalt och mätdata lagrades därefter i RAÄ:s digitala informationssystem Intrasis.

Resultat och sammanfattande diskussion

Vid förundersökningen drogs 23 sökschakt i kabelläggningens sträckning, området Tväggestad-Berga. Schaktbredden var omkring 1,6 meter och totalt schaktades 534 meter av den en kilometer långa undersökningssträckan. Matjordsskiktet var 0,25–0,3 meter tjockt och utgjordes av gråbrun silt. Underliggande markskikt utgjordes av styv lera. På några ställen observerades sentida avfall i åkern i form av tegel, porslin, glas och järnskrot. I nivå med den fasta fornlämningen RAÄ 411:2 påträffades två stenpackningar. Packningarna framkom på den västra sidan om vägen och strax utanför den dåvarande kända avgränsningen för fornlämningen. Den ena stenpackningen (A312) var omkring 5x2 meter stor, med 0,05–0,3 meter stora stenar, vilka var placerade direkt på den underliggande alven (ursprunglig marknivå). Packningen tolkades utgöra resterna av en husgrund som med tiden skadats och plöjts över av modernt åkerbruk. Omkring 40 meter sydväst om A312, hittades den andra stenpackningen (A314) som var 3x1,2 meter stort och innehöll 0,05–0,1 meter stora stenar. A314 tolkades vara rester av en stenlagd väg eller yta tillhörande bytomten. För att undvika att skada anläggningarna dirigerades kabelschaktningen förbi detta parti ett par meter västerut. Bytomtens avgränsning kom sedermera att korrigeras något åt nordväst.

Enligt de noteringar som gjordes under revideringsinventeringen 1990 (K-G Seling - FMIS), hänvisas till Gert Franzéns forskning i området. Franzéns resultat visar att det fanns en betydande by (den nu aktuella Oby) på platsen, som avhystes redan under 1500-talet. Kvarlevande namn i närområdet är till exempel Obyängarna, Oby gata och Oby källa. Dessa namn kan dock inte preciseras till läget. Det som kvarstår idag på ekonomiska kartan (fastighetskartan) är även namnet Obymarken som avser marken nordväst om det aktuella läget för Oby gamla bytomt. Oby skall enligt K-G Seling ha gått upp i och omlokaliseras på sex andra byar i området. På 1700-talskartor över området anges platsen ”Oby avhysta tomt”. Vid inventeringen iaktogs minst två husgrunder. Seling nämner också att en del grunder kan ha förstörts av den nya vägen i området, vilket kan verifieras i och med denna förundersöknings resultat. Sannolikt utgör A312 och A314 rester av anläggningar som även kan ha sin fortsättning under själva vägen intill RAÄ 411:2.

RAÄ 411:4 utgör en fossil åker omkring 300 meter väst om RAÄ 411:2, vilken tolkas ha med bytomten att göra och utgör sannolikt del av det som idag benämns Obymarken. Belägenheten för de vendeltida anläggningar som framkom vid Östergötlands Läns museums förundersökning är i skrivande stund okänt, då dessa inte är inprickade eller registrerade digitalt i FMIS (framgick inte heller av den analoga slutanmälan). En helhetsbild av bytomten och dess datering med hänsyn till dessa anläggningar kan ändå i stort göras. Tolkningen är att den har sin förankring och sitt tidigaste skede i yngre järnålder och upphör som by under 1500-talet. De äldre anläggningarna visar att boplatzlägen från yngre järnålder ofta sammanfaller eller har en geografisk kontinuitet med senare medeltida byetableringar, vilket är vanligt förekommande över hela landet.

Linköping i februari 2007

Anders Kraft

Referenser

- Natur Kultur. Miljöer i Östergötland. Naturvårdsplan och kulturminnesprogram.*
Länsstyrelsen i Östergötlands län. 1983.
- Räf, E. 2005. *Anmälan av utförd arkeologisk undersökning ÖLM dnr 602/03, Lst dnr 431-19365-03.*
- Ternström, C. 2006. Undersökningsplan och skrivelse från RAÄ, UV Öst, dnr 422-712-2006.

Övriga referenser

FMIS (Fornminnesregistret) <http://www.fmis.raa.se>

Administrativa uppgifter

Län: Östergötland
Landskap: Östergötland
Kommun: Norrköping
Socken: Östra Husby
Plats: Berga
Fornlämning: RAÄ 411:2 (del av Oby gamla tomt)

Läge: Ekonomiskt kartblad 8G 9i SÖ, 8G 9j SV
Undersökningens mittpunkt: X6496308, Y1545238
Koordinatsystem: RT90, 2,5 gon V
Höjdsystem: RH00

Riksantikvarieämbetet dnr: 422-712-2006
Länsstyrelsen dnr: 431-2653-06
Länsstyrelsen beslutsdatum: 2006-05-24
Projektnummer: 1520777
Intrasisprojekt: O2006025
Rapportnummer: 2007:25

Ansvarig arkeolog: Anders Kraft
Personal: Anders Kraft, Clas Ternström (besiktning, kart- och arkivstudier)

Beställare: Länsstyrelsen Östergötland
Kostnadsansvarig: Vattenfall Service Syd AB

Undersökningstid: 26–27 september 2006
Undersökningsområde: 1000 löpmeter
Undersökt yta: 534 löpmeter